

СЕКЦІЯ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»

УДК 94(477)"1223"

Сигида Г. А.¹, Зінченко О. Ю.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-522 НУ «Запорізька політехніка»

БИТВА НА РІЧЦІ КАЛЦІ – СТРАШНЕ ПОПЕРЕДЖЕННЯ (ДО 800-РІЧНИЦІ)

Битва на річці Калці, що відбулась у 1223 році, вважається однією із ключових історичних подій, пов'язаних з руськими князівствами. У цей час Русь, як державне утворення, вже було роздроблено, а Монгольська імперія сягнула свого розквіту й вже почала експансивний рух на захід. Ця битва призвела до майже повного знищення об'єднаного руського війська й спричинила пізніше вже повномасштабне вторгнення. Її, можливо, варто розцінювати як точку перелому в суспільно-політичній і військовій історії руських князівств.

Мета роботи – визначити причини поразки, охарактеризувати важливість і роль цієї битви в подальших історичних подіях. До того ж, нагадати про яскраву, хоча й трагічну, подію, пов'язану з нашими землями, якій найближчим часом виповнюється 800 років.

Кожен з руських князів, який брав участь у битві, мав від десятків до сотень, залежно від могутності князівства, кінних, важко озброєних воїнів, які вважалися рівними західноєвропейським лицарям, проте за загальною кількістю їх було небагато. Інша частина війська – міське ополчення, яке було майже некваліфікованою складовою. Незважаючи на внутрішні суперечки, головними командирами й рушійною силою русинів у тій битві були Мстислав Мстиславович (Галицький), Мстислав Романович (Київський) і Мстислав Святославович (Чернігівський). Взагалі участь у битві взяли князі з київської, чернігівської, галицької, волинської земель, турово-пінської і смоленської земель.

Щодо монголів, головними особами в цій битві були Джебе-Нойон та Субедей-Багатур. В ієрархії монгольського війська вони обіймали посади «темників» (командирів тьми – десятитисячної кінноти). Загалом, приблизно у 1220 році, починається розвідувальний монгольський рейд на захід. Вже за 3 роки, від території сучасного Узбекистану, цей рейд сягнув кордонів сучасної України, розгромивши на своєму шляху грузинів, аланів і значну частину половецьких орд.

Руські князі взяли участь у цій битві через звернення половецького князя Котяна до Мстислава Мстиславовича Удатного. Враховуючи половецьку орду й руське військо, вийшло приблизно 10 тисяч, а з монгольського боку, через тривалість походу, від 20-ти тисяч початкового війська залишилась приблизно половина. Географічно перебіг битви відбувався на території від лівого запорізького берега Дніпра і до околиць сучасного Маріуполя.

Стратегія битви полягала в гарно продуманій операції з боку монголів. На початку, перетнувши пороги Дніпра, руське військо зустрічає перший загін авангарду монголів. Переважаючи чисельно й побивши загон авангарду, русичі починають переслідувати монголів. Монголи, вдаючи поразку, відступали близько 10-ти днів і зупинилися на річці Калці. У цей час основні сили монголів знаходились на достатній відстані, щоб бути непомітними (це вдалося завдяки гарній координації в монгольському війську). Згодом, заманивши в глибокий степу стомлену переслідуванням русько-половецьку кінноту, монгольське військо перейшло в наступ. З трьох «Мстиславів» тієї битви вижив лише Мстислав Галицький, Мстислав Чернігівський помер під час втечі, а Мстислава Київського було страчено в монгольському полоні. Загалом, у цій битві було вщент розбито більшу частину (9/10) усього збірного руського війська. Отже, битва на річці Калці стала попередженням для всієї Європи про монгольську небезпеку, попередженням руським князям, що варто об'єднуватися й завершувати внутрішні чвари, але трагічного уроку русичі не засвоїли і через 14 років монголи повернулися, щоб на довгі роки встановити свою зверхність над нашими землями.

Таким чином, причинами поразки можна вважати, по-перше, політичну роздробленість князів і нездатність русичів повністю мобілізуватися; по-друге, можливу недооцінку загрози суперника; по-третє, відсутність єдиного плану, який би передбачав всі можливі варіанти, такі як оборона чи узгоджений відступ та відсутність якісної розвідки. Битва завдала удару зовнішньополітичному іміджу русичів і наочно продемонструвала їхню вразливість.